

UNIVERSITATEA „BABEȘ - BOLYAI” DIN CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA ISTORIE ȘI FILOSOFIE
DOMENIUL RELAȚII INTERNAȚIONALE ȘI STUDII EUROPENE

Rezumat la teza de doctorat

**Titlul : „ARIA MOLDO-UCRAINEANĂ –
JOCURI GEOPOLITICE
ÎNTRE OCCIDENT ȘI RUSIA”**

Conducător de doctorat:

Prof. Univ. Dr. Vasile PUȘCAȘ

Doctorand:

Alexandru BALTAG

Cluj-Napoca - 2012

Cuprinsul tezei de doctor:

Introducere

Cap. I Valoarea geopolitică și importanța geostrategică a spațiului moldo-ucrainean

- 1.1 Geografia politică și definiții geopolitice ale regiunii moldo-ucrainene
- 1.2 Marea Neagră – elementul cheie al bulversărilor geopolitice în spațiul moldo-ucrainean
- 1.3 Dimensiunea instituțională în contextul definirii geopolitice a arealului moldo-ucrainean

Cap. II Aspecte geoeconomice ale regiunii moldo-ucrainene: definiții, consecințe și tendințe

- 2.1 Poziția geoeconomică a spațiului moldo-ucrainean și impactul său asupra evoluției și dezvoltării istorice a regiunii
- 2.2 Factorul geoenergetic al arealului și caracteristicile sale inter și intra-regionale
- 2.3 Transformările și tendințele geoeconomice ale spațiului moldo-ucrainean în condițiile noilor realități

Cap. III Mozaica geo-etnică și geo-culturală a arealului moldo-ucrainean: diversitatea în unitate?

- 3.1 Radiografia etno-culturală a regiunii moldo-ucrainene: formarea, evoluția și repartizarea geografică a grupurilor etnice
- 3.2 Diversitatea geo-etnică: factor de consolidare sau de instabilitate în spațiul moldo-ucrainean?
- 3.3 Rolul elementului etno-cultural în evoluția ulterioară a regiunii moldo-ucrainene

Cap. IV Regiunea moldo-ucraineană - „tablă de șah” între Federația Rusă și Occident

- 4.1. Strategiile geopolitice ale Occidentului și interesele acestuia în regiunea moldo-ucraineană
- 4.2. Strategiile geopolitice ale Federației Ruse și interesele acesteia în regiunea moldo-ucraineană
- 4.3 Vectorul extern și evoluția politico-geografică a spațiului moldo-ucrainean prin prisma noii arhitecturi a sistemului internațional

Concluzii

Bibliografie

Acronime

Anexe

Teza de doctorat cu titlul **„Aria moldo-ucraineană – jocuri geopolitice dintre Occident și Rusia”** constituie o analiză din punct de vedere geopolitic/geostrategic, geo-economic/geoenergetic și geoetnic/geocultural a spațiului moldo-ucrainean, luat ca un ansamblu geopolitic. Totodată, este o cercetare a intereselor și influenței factorului rusesc și occidental asupra regiunii, în special în perioada de după destrămarea URSS și impactul acesteia privind evoluția ulterioară a spațiului moldo-ucrainean.

Motivația pentru subiectul respectiv a fost destul de sporită, dacă luăm în considerație actualitatea acestuia și faptul că este puțin cercetat în formatul propus mai sus. Practic nu exista nici o lucrare în care Republica Moldova și Ucraina să fie analizate într-un areal geografic comun. Or, realitățile ne impun să facem acest lucru, luând în considerație atât ultima extindere a Uniunii Europene și NATO, cât și reanimarea pozițiilor Federației Ruse în regiune.

Actualitatea cercetării, care are la bază o abordare tridimensională („3G”) – geopolitică, geoeconomică și geoetnică – rezidă din realitățile pe care le trăim și din procesele care au avut loc în arealul moldo-ucrainean. Acest spațiu, la general, dar și țările care îl compun – Republica Moldova și Ucraina, în particular, trec printr-un proces de transformare geopolitică și de proprie identificare. Factorii interni și externi, factorul istoric și politic stau la baza procesului de tranziție a regiunii și a țărilor în perioada post-sovietică și a globalizării.

Scopul lucrării îl constituie analiza amplă din punct de vedere al celor „3G” ai regiunii moldo-ucrainene, care ne permite să răspundem la mai multe întrebări și să găsim argumente pertinente la unele evenimente care se petrec în prezent. Totodată, în baza cercetării putem face unele prognoze și evidenția principalele tendințe în ceea ce privește evoluția (geo)politică și geografică a regiunii analizate și a statelor care o compun. Complexitatea situației, precum și unele evenimente aferente, cum sunt criza economică globală, războiul din Caucaz, schimbarea de putere în Rusia și SUA, evoluția politică internă în Republica Moldova și Ucraina, disensiunile pe segmental energetic, cele interetnice și problema identitară, etc. aruncă lumină asupra acestor două state, dar și asupra regiunii per ansamblu. Ca urmare, regiunea respectivă provoacă din ce în ce mai mult interes pentru diferiți actori internaționali și obține o importanță geopolitică mai sporită pe continent.

Caracterul inovator al tezei de doctorat rezidă din analiza tridimensională (geopolitică, geoeconomică și geoetnică) a unui spațiu geografic. Importanța cercetării constă în sarcina de a construi tabloul geopolitic al regiunii analizate, prin intermediul căruia să desprindem principalele provocări, tendințe de dezvoltare și evoluție a spațiului moldo-ucrainean și a statelor care îl compun.

La fel, importanța și inovația științifică constă în faptul că subiectul de cercetare este un ansamblu geopolitic, care se caracterizează ca un areal geografic cu condiții specifice ce contribuie la crearea unui climat politic propriu unei regiuni. Analiza sistemică în ceea ce privește interacțiunea dintre procesul integraționist/factorul extern și factorul intern/interesul național, luând în considerație evoluțiile specifice din regiunea moldo-ucraineană, este de asemenea o noutate științifică. În cele din urmă, concluziile și recomandările tezei ar putea fi utilizate de către factorii de decizie din partea ambelor state – Republica Moldova și Ucraina, în vederea raționalizării activității politicii externe, precum și la cercetarea unor concepte și direcții noi în cadrul strategiei diplomatice și de securitate națională.

Lucrarea are patru capitole, fiecare din ele având a câte trei paragrafe. Astfel, primul capitol **„Valoarea geopolitică și importanța geostrategică a spațiului moldo-ucrainean”** reprezintă o analiză din punct de vedere al geografiei politice, geopoliticii și geostrategiei arealului moldo-ucrainean prin prisma noii arhitecturi regionale și globale. Primul paragraf din capitol *„Geografia politică și definiții geopolitice ale regiunii moldo-ucrainene”* începe cu o descriere a arealului moldo-ucrainean din punct de vedere a geografiei politice. Se pune accent pe amplasarea geografică a regiunii, subliniind faptul că la nivel geografic și geologic, prin caracteristicile sale, ea face parte din Europa Centrală. Însă, criteriul politic și geopolitic plasează acest spațiu în partea estică a Europei Centrale, la intersecția unor axe de circulație la nivel continental. Totodată, se scoate în evidență vecinătatea „pestriță” a arealului: Belarus și Rusia pe de o parte, Polonia, România, Slovacia, Ungaria pe de altă parte, dar și cu Bulgaria, Turcia, Georgia via Mării Negre, toate aceste țări aparținând diferitor ansambluri geografice și geopolitice. Or, poziționarea sa geografică îi permite ieșirea la mai multe ansambluri geografice, cum este cel central și vest-european în primul rând; sud-est european, balcanic și mediteranean în al doilea rând; Orientul Apropiat și Mijlociu în al treilea rând; baltic în al patrulea rând; caspic și caucazian în al cincilea rând.

În continuare sunt descrise sistemul fluvial, relieful, suprafața și populația din areal, evidențiindu-se anumite aspecte morfo-politice de aici. La fel, facem o retrospectivă istorică, menționând evenimente istorice turbulente care au marcat evoluția geopolitică, geoeconomică și geosocială ulterioară a regiunii și a statelor care o compun.

Următorul sub-paragraf are la bază definițiile geopolitice ale spațiului moldo-ucrainean. Vom menționa perioada de după destrămarea Uniunii Sovietice, când odată cu apariția noilor state independente, în cazul nostru a Ucrainei și Republicii Moldova, Rusia post-sovietică a fost privată de frontiera cu Europa de Sud-est. În consecință, Ucraina a moștenit cea mai mare parte a litoralului

de la Marea Neagră, iar spațiul moldo-ucrainean a ocupat o parte considerabilă a platoului continental al fostei URSS, fapt ce conferă acestei regiuni o pondere geopolitică importantă la nivel continental. Totodată, dimensiunea teritorială și ponderea demografică a arealului atribuie acestuia un rol geopolitic destul de important în Europa și reprezintă un indicator distinct, care-i determină dezvoltarea socială prin intermediul axelor conflictuale Nord-sud și Est-vest.

Aria moldo-ucraineană, situată între Europa Centrală și de Sud-est, Rusia, Caucaz și Turcia, constituie un centru de gravitație strategică. Regiunea, analizată împreună cu spațiul maritim din proximitate, se distinge prin diversitatea statelor care se află în vecinătate și a ansamblurilor geopolitice cărora aparțin: Rusia - actor major în cadrul Comunității Statelor Independente (CSI) și succesor de drept al Uniunii Sovietice, Turcia - stat musulman și membru NATO, statele din Europa Centrală și de Sud-est - membri ai Uniunii Europene și NATO (unele state din Europa de Sud-est precum Croația, Macedonia, Serbia, Albania și-au declarat oficial intenția de a se integra în structurile euro-atlantice) și, în sfârșit, Caucazul, unde evenimentele turbulente ar putea contribui la modificarea echilibrului politic și instituțional în această parte a Europei. Nu în zadar mulți geopoliticieni, printre care Huntington, Kissinger și Brzezinski conferă regiunii moldo-ucrainene statutul de „zonă tampon” care desparte Vestul de Est, Europa de Eurasia.

În finalul paragrafului sunt analizate „jocurile” geopolitice ale marilor puteri în jurul arealului moldo-ucrainean. Aflându-se în proximitatea Heartlandului, al cărui control face obiectul unor jocuri politice, diplomatice, economico-militare extrem de complexe, acesta a devenit un spațiu de complicată întrepătrundere a frontierelor geopolitice și geoeconomice și un cadru de afirmare a noii comunități euro-atlantice, în special după 11 septembrie 2001 și odată cu extinderea NATO din 2002 și 2004 și a UE din 2005 și 2007. Pe de o parte, acest teritoriu reprezintă pentru Occident o contrapondere față de Rusia în Comunitatea Statelor Independente. Pe de altă parte, însă, acest ansamblu geopolitic constituie un scut pentru Rusia față de pericolul militar, dar și politic venit din Vest, în special din partea NATO. O chestiune vitală pentru Rusia ar reprezenta probabil (din punct de vedere al apărării sale împotriva extinderii NATO spre Est) și închirierea bazei militare de la Sevastopol, care îi asigură ieșirea la Marea Neagră (flota militară rusească mai arendează suplimentar în Odesa, ca urmare a înțelegerilor dintre Rusia și Ucraina) și staționarea trupelor rusești în Transnistria (partea de Est a Republicii Moldova), în pofida angajamentelor luate de către Rusia la summit-ul de la Istanbul din 1999.

Pe lângă marile puteri continentale și mondiale cum sunt SUA, UE și Rusia, alte state din regiune precum Turcia, România, Bulgaria, Polonia și Ungaria manifestă interes sporit pentru

arealul moldo-ucrainean. Acest interes este alimentat de legăturile istorice, etnice și culturale ale acestor state cu diferite regiuni din cadrul arealului. Astfel, identificăm mai multe axe geopolitice și geoculturale: Turcia – Găgăuzia – Crimeea, România – Republica Moldova – Nordul și Sudul Basarabiei – Bucovina de Nord, Bulgaria – sudul Moldovei (raionul Taraclia), Polonia – Galiția, Ungaria – Transcarpatia.

Al doilea paragraf, intitulat „*Marea Neagră – elementul cheie al bulversărilor geopolitice în spațiul moldo-ucrainean*”, începe cu geografia politică și istorică a bazinului pontic. Astfel, Marea Neagră, situată între Europa de Est la Nord, Asia Mică la Sud, Balcani la Vest și Caucaz la Est, este o mare intercontinentală, înconjurată în totalitate de uscat și conectată la Marea Mediterană via strâmtorilor Bosfor (care o conectează la Marea Marmara) și Dardanele (care o conectează la Marea Egee). Aceste conexiuni asigură bazinului pontic legătură cu Oceanul Atlantic și, respectiv, cu Oceanul Planetar, separând în acest fel Europa de Est și Asia de Vest. Granița stabilită de geografi între cele două continente, pe Caucaz și strâmtoarea Bosfor, taie această mare în două părți inegale, cea mai mare parte fiind europeană.

Etimologia denumirii Mării Negre datează din cele mai vechi documente, care este direct legată de parcursul său istoric și de vecinătatea geografică de-a lungul timpului. Un rol economic important în jurul bazinului pontic l-a jucat Atena (sec. V î.e.n.), care a fost urmată de Roma în jurul sec. I î.e.n., pe timpul căreia teritoriile adiacente Mării Negre au cunoscut o perioadă de înflorire economică și culturală. Începând cu secolele IV-VII e.n. Marea Neagră a fost sub stăpânirea romano-bizantină care, pentru a-și menține stăpânirea drumurilor comerciale de aici, a trebuit să înfrângă rivalitatea statului iranian al Sasanizilor, iar apoi pe cea a cneștilor ruși. Odată cu căderea Constantinopolului în 1204 și apariția Imperiului de la Trapezunt, regiunea de sud a bazinului a fost sub monopolul comercial al venețienilor și genovezilor, care s-a menținut până la venirea turcilor. La sfârșitul sec. XIV-lea – începutul sec. XV-lea aproximativ întregul litoral pontic a fost sub stăpânirea otomană, care a fost îngustată de către ruși ca urmare a victoriei Imperiului Țarist față de cel otoman în urma războaielor ruso-turcice din sec. XVII-XIX-lea. În sfârșit, după războiul balcanic din 1912 stăpânirea asupra țărmurilor Mării Negre de către statele riverane a căpătat aproximativ configurația actuală, doar că influența politică a fost practic monopolizată timp de jumătate de secol de către un centru de putere, fiind vorba de Moscova în timpul existenței lagărului socialist. Excepția a făcut flancul sudic și strâmtoarele care aparțin Turciei, aderată la blocul euro-atlantic după al doilea război mondial. Implozia URSS a spart monopolul politic de la Moscova, participarea politică și economică în zonă fiind distribuită între statele noi apărute – Ucraina, Alexandru Baltag, Republica Moldova

Georgia, Moldova, Armenia și Azerbaidjan, dar și între cele care au căpătat un regim și curs politic independent – România și Bulgaria.

Este necesar de notat că Marea Neagră reprezintă factorul determinant în geopolitica arealului moldo-ucrainean, din motive care țin, în primul rând, de unele trăsături ale acesteia. Nu în zadar, în perioadele existenței imperiilor transcontinentale, cum a fost cel Bizantin și Otoman, primul lucru care se făcea era controlul rigid al strâmtorilor Bosfor și Dardanele, care o leagă de Oceanul Planetar. Drept rezultat, marile puteri contemporane cum sunt Rusia, UE și SUA își construiesc în prezent concepțiile geopolitice, geostrategice, politice și economice luând în considerație această mare și spațiul adiacent ei. Or, aria extinsă a bazinului pontic, aflată în centrul unei vaste arii de interdependențe și bătută de valurile schimbărilor, a fost de-a lungul timpurilor fie receptacolul al curentelor istorice izvorâte în spațiul euro-asiatic, fie epicentru al mișcărilor care s-au răsfrânt asupra acestuia.

Un element cheie al arealului moldo-ucrainean pe litoralul pontic îl constituie peninsula Crimeea, care, din punct de vedere geopolitic și geostrategic constituie o zonă riverană pivot la Marea Neagră și reprezintă un pod de legătură cu Europa. Fiind situată geografic exact la mijlocul bazinului pontic, la aceeași distanță de Sinope - la Sud și de Skadovsk - la Nord, de litoralul balcanic - la Vest și de cel Caucazian - la Est, Crimeea capătă o valoare geostrategică. Grație conexiunii pe care o are cu canalul Volga – Don (lungimea canalului este de 101 km, fiind inaugurat în 1953) asigură o legătură dintre Marea Caspică cu cea Neagră, implicit cu Oceanul Mondial. Totodată, valoarea geostrategică a acestei conexiuni constă în aceea că canalul Volga-Don permite trecerea navelor cu greutate de cca. 5000 tone, inclusiv nave militare.

În context, grație amplasării sale geografice desprindem și valoarea geostrategică a peninsulei. Pe direcția latitudinală Crimeea asigură acces și control în Balcani și Caucaz, iar în caz de necesitate există potențial de a închide „axa de instabilitate”, care se întinde de la Adriatică până la Xinjinag. Pe direcția meridională Crimeea permite extinderea dominației din Nord spre direcția sudică chiar până în Orientul Apropiat sau blocarea acesteia prin crearea unui pericol în centru Europei de Est. Astfel, Crimeea obține o fațetă teritorială cu o dublă semnificație: fie de unificare a statelor și culturilor, fie de separare a lor.

Odesa și Giurgiulești sunt alte două puncte strategice în ecuația geopolitică a arealului moldo-ucrainean, importanța lor fiind bidimensională: una maritimă și alta continentală. Rețeaua de rute auto dezvoltată, amplasarea Odessei în apropierea Dunării, Nistrului, Bugului de Sud și Niprului, marele porturi din Odesa, Iliciovsk și Iujnîi, aeroportul internațional din Odesa și căile

ferate care traversează această regiune creează condiții favorabile și unice pentru transportarea și tranzitul bunurilor din diferite părți ale continentului eurasiatic. În ceea ce privește Giurgiulești, care este situat în partea de Sud a Republicii Moldova, prin intermediul Portului Liber Internațional acesta asigură unica ieșire la Dunăre.

Pe finalul paragrafului este analizat locul și rolul bazinului pontic în contextul confruntărilor Estului cu Vestul. Or, la ora actuală regiunea Mării Negre reprezintă un spațiu de intersecție a două poziții geostrategice antagoniste – Blocul euro-atlantic și cel rusesc. Totodată, putem constata că acest spațiu nu este caracterizat doar de existența unui conflict latent dintre Est și Vest, dar și de interdependența dintre Europa și Rusia.

Conform teoriei zonelor concentrice a lui Halford Mackinder, Marea Neagră poate fi considerată parte a centurii interne. Anume Europa de Est constituie centura internă sau „rimland”, cum o mai numește Spykman. În urma demonopolizării geopolitice a centurii interne după destrămarea URSS, adică a Europei de Est și Mării Negre, la fel și a Caucazului, Mării Caspice și Asiei Centrale, confruntarea dintre Est și Vest în regiunea pontică și est-europeană a luat amploare, în contextul teoriei zonelor concentrice menționate mai sus: cine domină centura internă (rimlandul), adică Europa de Est și Marea Neagră, domină centura de centru (heartland), adică Eurasia și are acces direct acolo, iar cine domină heartlandul, domină Insula Lumii și, în consecință, întreaga lume. Nu întâmplător un instrument geostrategic al Rusiei la Marea Neagră și Europa de Est îl reprezintă baza militară maritimă din Sevastopol, Crimeea. Având conotație geopolitică, geostrategică și geoeconomică, jocul în jurul peninsulei Crimeii depășește nu doar cadrul intern al Ucrainei, dar și cel bilateral dintre Ucraina și Rusia. Rădăcinile și cauzele le identificăm în confruntarea civilizațională dintre ruși și anglo-saxoni, între puterea continentală și maritimă.

Trebuie de remarcat faptul că Crimeea, Marea Neagră și Caucazul s-au aflat întotdeauna într-o legătură geopolitică. Nu în zadar războaiele și conflictele din Crimeea și Caucaz se purtau cu același scop și aveau o esență comună: înfrângerea Rusiei și ocuparea poziției dominante la Marea Neagră. În prezent se vede clar că strategia puterilor occidentale constă în slăbirea pozițiilor Moscovei la Marea Neagră și implicit la cea Mediterană și în demonopolizarea căii spre Marea Caspică și Asia Centrală, drum ce este asigurat de arealul moldo-ucrainean și caucazian, la mijloc fiind Marea Neagră. În același timp, obiectivele Occidentului pentru această parte a continentului reprezintă o continuare a politicii deja realizate în Europa Centrală și în Balcani, adică securizarea și ancorarea la valorile democratice a întreg spațiului extins al Mării Negre.

Primul capitol se încheie cu „*Dimensiunea instituțională în contextul definirii geopolitice a arealului moldo-ucrainean*”. Aceasta reprezintă instrumentul politic sau geopolitic al fiecărui centru de putere conform conceptului de „geometrie variabilă” pentru acest spațiu, partea vestică având caracteristici occidentale, partea estică – caracteristici rusești sau slavone, partea sudică – caracteristici pontici cu implicația Turciei. Nu în zadar, dimensiunea instituțională promovată din Occident, Rusia sau în jurul Mării Negre s-a format în paralel cu curenții geopolitici respectivi, formând acele trei cercuri care se intersectează în cadrul arealului moldo-ucrainean. Astfel, colapsul URSS și apariția noilor state independente, cum este cazul Republicii Moldova și Ucrainei, a determinat extinderea activităților organizațiilor internaționale venite dinspre Vest, unde rolul central îl joacă SUA, statele locomotive ale UE, instituțiile financiare americane și europene care promovează valorile și principiile occidentale. Prin urmare, dimensiunea instituțională occidentală are la bază asigurarea stabilității, îmbunătățirii guvernantei și dezvoltării economice la frontierele sale răsăritene. Iar, cele mai importante și influente organizații internaționale occidentale pot fi clasificate în baza următoarelor criterii: 1) direcția politico-juridică (Uniunea Europeană și Consiliul Europei); 2) direcția economică, comercială și financiară (Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, Organizația Mondială a Comerțului, Organizația Națiunilor Unite, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică) și 3) direcția militară, de securitate și umanitară (Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, Organizația Internațională pentru Migrație).

În ceea ce privește dimensiunea instituțională orientală, dacă luăm în considerație parcursul politic și istoric, geopolitic și geografic al arealului moldo-ucrainean din ultimul secol, atunci observăm că aceasta presupune automat formatul în care Federația Rusă joacă un rol central și dă tonul formei și conținutului structurilor interstatale la care Moldova și Ucraina sunt parte. În acest sens vom remarca Comunitatea Statelor Independente (CSI), Comunitatea Economică Eurasiatică și, mai nou, Uniunea Eurasiatică (Ucraina și Moldova nu sunt parte la această organizație). Or, aceste organizații reprezintă un instrument geopolitic pentru Rusia, moștenitoare de drept a URSS, în contextul confruntării sale cu Vestul și extinderii curențului euro-atlantic până la hotarele sale.

Dimensiunea instituțională în jurul Mării Negre întrunește în jurul său atât Estul și Vestul, cât și Sudul, obiectivul principal al fiecărui centru de putere fiind consolidarea pozițiilor geopolitice, geostrategice și geoeconomice în bazinul pontic. Pe lângă Occident și Rusia dimensiunea instituțională pontică este puternic influențată de Turcia, ceea ce, la rândul său, are repercusiuni geopolitice asupra flancului sudic al arealului moldo-ucrainean. Trebuie să recunoaștem că în cadrul

forurilor instituționale din jurul Mării Negre lipsește cu desăvârșire un obiectiv strategic comun al statelor participante în jurul Mării Negre și o unitate de poziție, fiecare putere promovându-și insistent propriile interese în regiune sub paravanul instituțional. Chiar dacă s-a încercat unificarea marilor actori pontici cu ajutorul instrumentului instituțional, acest lucru nu prea a reușit, Occidentul, Rusia și Turcia urmărindu-și propriul interes în această zonă, care până la urmă determină caracteristicile geopolitice pestrițe în spațiu pontic.

Căderea URSS, liberalizarea și internaționalizarea accesului la Marea Neagră au determinat apariția ideii de instituționalizare a zonei economice comune a acestui spațiu maritim. Astfel a apărut conceptul de „regiunea Mării Negre extinse”, deoarece pe direcția instituțională, în jurul bazinului pontic au participat nu doar state limitrofe, dar și țări fără ieșire directă la mare, dar cu interese evidente în zonă. În plus, în literatura de specialitate utilizarea acestui termen se datorează multitudinii de intercorelații de natură economică, socială și politică existente între statele riverane, dar și între acestea și cele din apropiere. Una dintre intercorelații se referă la problema așa numitelor „conflicte înghețate” din regiune, care implică state precum Republica Moldova, Armenia, Azerbaidjan, precum și la chestiunea coridoarelor energetice care extinde analiza la zone precum Asia Centrală și Orientul Mijlociu. Prin urmare, în regiunea pontică extinsă Moldova și Ucraina sunt încadrate în Organizația Cooperării Economice la Marea Neagră (OCEMN), Coridorul de Transport Europa-Caucaz-Asia (TRACECA) și Organizația pentru Democrație și Dezvoltare Economică – GUAM (ODDE – GUAM).

În ceea ce privește OCEMN, aceasta reprezintă un produs al intersecțiilor mai multor curente geopolitice după implozia URSS, care a determinat de fapt un vid politico-militar și economic odată cu dispariția Organizației Tratatului de la Varșovia și, respectiv, a Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (CAER). În acest fel, pe lângă Rusia și Occident găsim Turcia, care, grație poziției sale geografice, a început să privească Marea Neagră ca o zonă de tranzit ce îi va oferi alternative de transport și comerț cu Europa de Est și Nord, Caucaz și Asia Centrală. Totodată, valul geopolitic turcic care penetrează spațiul moldo-ucrainean se bazează la fel pe doctrina „tiurco-islamică” și presupune o apropiere treptată la nivel politic, economic și spiritual a tuturor popoarelor vorbitori de limbă tiurcă din Crimeea și Găgăuzia, Balcani, Asia Centrală, Caucaz, Povoljje, Ural și Siberia. Or, OCEMN și Asamblarea parlamentară a Cooperării la Marea Neagră reprezintă niște instrumente importante pentru Turcia în apropierea sa politică, economică, socială și științifică de aceste regiuni și în obținerea întâietății în spațiul pontic.

Concluzia primului capitol este că ecuația geopolitică a spațiului moldo-ucrainean este una complexă datorită parcursului său istoric și unor factori geografici fundamentali, cum sunt poziționarea și întinderea geografică pe harta politică, potențialul demografic și vecinătatea. Astfel, arealul moldo-ucrainean reprezintă un element indispensabil și chiar central în sistemul geopolitic eurasiatic, care cuprinde spațiul între Balcani și Asia Centrală, între Marea Baltică și Asia Mică și pentru care se duce „marea luptă” între Occident și Federația Rusă.

Capitolul doi „Aspecte geoeconomice ale regiunii moldo-ucrainene: definiții, consecințe și tendințe” se referă la aspectele geoeconomice și geoenergetice ale arealului. Totodată, se analizează gradul de interdependență geoeconomică între arealul moldo-ucrainean cu sistemul economic occidental și cel rusesc, locul regiunii date pe „tabla economică eurasiatică” și tendințele sale geoeconomice pe termen mediu și lung prin prisma noilor realități. Astfel, paragraful unu este predestinat poziției geoeconomice a spațiului moldo-ucrainean și impactul său asupra evoluției și dezvoltării istorice a regiunii, care începe cu definiții geoeconomice ale spațiului.

Conform modelului hexagonal al academicianului rus Alexandr Neclessa putem deduce că arealul moldo-ucrainean este inclus în spațiul „oceanului terestru” al Eurasiei de Nord, care este unul din cele patru spații localizate (celelalte trei fiind spațiul Occidentului Nord-Atlantic, spațiul Noului Orient, ce cuprinde inelul mare al Oceanului Pacific și spațiul Sudic de materie primă, ce cuprinde arcul induo-oceanic). Totodată, același Neclessa spune că simultan există și două mega-spații geoeconomice, care nu au o localizare geografică strictă. Este vorba despre Quasi-nordul transnațional care provine din punct de vedere genetic din regiunea euro-atlantică și se caracterizează de anumite reguli juridico-financiare în economia globală și despre arhipelagul Sudului adânc – „subterana mondială”, care se caracterizează printr-o economie distructivă, bazată pe jefuirea resurselor civilizaționale. Prin urmare, observăm că arealul moldo-ucrainean se află la intersecția geoeconomică dintre Occidentul Nord-Atlantic și Eurasia de Nord, unde la bază sunt regulile și „tradițiile economice” nord-atlantice.

Concomitent, aproximativ același lucru îl deducem și din teoria geoeconomică a savantului francez Jacques Attali, expusă în lucrarea „Linia Orizontului”. El menționează despre diversificarea și contrastele între spații geoeconomice, menționând existența a trei nuclee geoeconomice la nivel global - America de Nord, Europa Unită și Asia-Pacific. Ca și în cazul de mai sus observăm, totuși, că în baza criteriului geografic arealul moldo-ucrainean se încadrează în cel de-al doilea spațiu economic, adică cel european, care, până la urmă este destul de apropiat de cel nord-american din punct de vedere al filosofiei, regulilor și paradigmelor geoeconomice. Dar, în același timp observăm

și conexiuni ale arealului moldo-ucrainean cu spațiul asiatic, acestea fiind tradiționale încă din perioada sovietică, grație factorului rusesc și grație întinderii sale geografice, care îi asigură regiunii moldo-ucrainene legătură cu Caucazul, bazinul caspic și Asia Centrală.

Poziționarea arealului moldo-ucrainean la intersecția a două spații geoeconomice o demonstrează și economistul german Friedrich List, „părintele” geoeconomiei, în conceptul său referitor la „autarhia marilor spații”, care spune că fiecare spațiu geoeconomic își are propriul „joc” intern, în care există reguli economice concrete și în baza cărora au loc schimburi și legături economice, fapt ce redă în cele din urmă unitate spațiului respectiv. Astfel, este evident faptul că la momentul de față arealul moldo-ucrainean, prin statele care îl compun - RM și Ucraina, „joacă” pe ambele direcții în baza regulilor impuse de fiecare, fiind vorba de Occident (UE) și de Orient (CSI, Comunitatea Economică Eurasiatică).

Acest paragraf conține o descriere amănunțită a caracteristicilor de tranzit în spațiul eurasiatic al arealului moldo-ucrainean și al rolului său transfrontalier. La fel, una din cele mai importante dimensiuni geoeconomice ai regiunii o prezintă cea comunicațională, care devine tot mai actuală în lumea modernă. Or, din punct de geografic, arealul moldo-ucrainean este străbătut de o mulțime de căi de conexiuni geoeconomice transcontinentale, un loc special având cele maritime și riverane. Astfel, prin ramificațiile sale riverane regiunea moldo-ucraineană își asigură conexiuni practic cu toate regiunile europene, fiind vorba de Europa de Vest, de Sud-est, de Centru, de Nord și Est (Rusia, Belarusul).

Un element foarte important în definiția geoeconomică a arealului moldo-ucrainean îl constituie teritoriul acestuia, care are trei parametri spațiali: dimensiunea, forma și frontierele. Prin urmare, paragraful continuă cu o analiză a evoluției și dezvoltării istorice a spațiului moldo-ucrainean prin prisma poziționării sale geoeconomice, accent deosebit fiind pus pe locul și rolul economiilor ucrainene și moldovenești în cadrul celei sovietice.

În următorul paragraf „*Factorul geoenergetic al arealului și caracteristicile sale inter și intra-regionale*” analizăm caracteristicile geoenergetice ale arealului moldo-ucrainean, rolul și importanța acestuia în „jocurile” geoenergetice transcontinentale. Astfel, destrămarea URSS și apariția unor state independente, situate între Rusia și Europa Occidentală, a dus la situația că pe harta energetică europeană, între producătorul de resurse energetice și cel mai mare consumator să apară părți terțe de care depinde securitatea energetică și, în consecință, cea economică și socială a întregului continent. Proclamarea independenței Ucrainei și Moldovei, teritoriile cărora joacă un rol

extrem de important în tranzitul de resurse energetice din Est spre Vest, a determinat ca ecuația energetică pe continentul european din perioada de până la implozia URSS să capete o altă formă.

În ceea ce privește RM, aceasta a moștenit legal întregul sistem de transportare, tranzitare și distribuire a gazului natural aflat pe teritoriul său. În anul 1992, după conflictul transnistrean, când Chișinăul pierde controlul asupra teritoriului din stânga râului Nistrului, o parte din acest patrimoniu trece sub controlul administrativ al autorităților separatiste, susținute politic și financiar de către Federația Rusă. Trebuie să constatăm că în prezent Republica Moldova nu-și poate asigura pe deplin securitatea energetică, deoarece gazul natural este importat 100% dintr-o singură sursă – Federația Rusă. În plus, dacă facem referință la faptul că toată infrastructura de tranzitare și de distribuție a gazelor naturale din țară aparține monopolistului rus prin intermediul S.A. Moldovagaz, ne convingem că practic toată industria energetică autohtonă este „în mâinile” Federației Ruse. Or, acest lucru determină ca statul moldovenesc să dețină pârghii limitate în timpul negocierilor privind prețul de import al resursei energetice.

Referindu-ne la Ucraina, poziția sa geografică și rețeaua de gazoducte construită în timpul Uniunii Sovietice au determinat ca acest stat să joace un rol destul de important în sectorul energetic continental. Aceasta se explică prin faptul că via teritoriului ucrainean tranzitează cca. 80% de resurse de gaz natural importat din Rusia de către UE, ceea ce reprezintă 25% din volumul total importat de statele comunității.

La nivel geoenergetic, tranzitând coridorul Vest-est regiunea ucraineană constituie o axă de conexiune între Europa continentală pe de o parte și Asia Centrală și regiunea caspică pe de altă parte. Adică, spațiul ucrainean formează un pod comunicațional energetic dintre spațiul de extracție a resurselor energetice din Est cu cel de consum din Vest, factor destul de important în geopolitica contemporană. Așadar, este oportun de notat că spațiul ucrainean joacă un rol geoenergetic destul de important și pe coridorul energetic Nord-sud, o demonstrare în acest sens fiind gazoductul Blue Stream care trece prin Marea Neagră și unește Rusia și Turcia, cu posibilitate de transportare a resursei energetice spre Balcani.

Este evident faptul că există o anumită competiție între axele Est - Vest și Nord - Sud, caracterizându-se prin aspecte geopolitice, dar și tehnice. Până la urmă, din cauza anumitor factori geografici cum este Marea Neagră și întinderea mare a teritoriului Ucrainei, amplasată între Europa Centrală și de Est, avantajează axa Est-vest din punct de vedere al ingineriei energetice, dar și din rațiuni financiare. În primul rând, avem exemplul Blue Stream, care nu este exploatat la capacitatea proiectată din cauza unor nuanțe strict tehnice. În al doilea rând, este destul de costisitoare

implementarea unor proiecte energetice de amploare care ar înconjura teritoriul ucrainean, aici adăugându-se imposibilitatea de a evita spații maritime. Și, în al treilea rând, din punct de vedere geopolitic și geostrategic axa Est-vest străbate un spațiu mult mai stabil și liniștit în comparație cu regiunea caucaziană sau kurdă, care este caracterizată drept una turbulentă și prin care poate trece eventual coridorul energetic terestru Nord-sud.

Rolul și importanța arealului moldo-ucrainean în raporturile energetice dintre Occident și Rusia nu se rezumă doar la latura financiară. Or, politica energetică dură a Gazpromului în regiune scoate la suprafață în mod expres interesele naționale ale Rusiei în imediata sa proximitate. Moscova dă de înțeles oficial, în repetate rânduri, că nu va accepta niciodată apropierea structurilor militare panoccidentale în imediata vecinătate și pentru prevenirea unei astfel de conjuncturi este capabilă să utilizeze toate mijloacele disponibile, în special cel energetic. Pe de altă parte, vom face referință la faptul că Ucraina și RM sunt membre ale Comunității Energetice Europene (CEE), care reprezintă o asociere între statele membre UE și cele din Europa de Sud-est, având drept scop crearea și reglementarea pieței de energie electrică și gaze naturale comune. Interconectarea sistemului energetic moldovenesc și ucrainean la cel european provoacă anumite situații delicate în raporturile energetice bilaterale cu Federația Rusă, deoarece aceasta îi îngustează activitățile de business și ambițiile de jucător de bază în domeniul energetic în regiune. Prin urmare, odată cu avansarea strategiilor geoenergetice occidentale în Europa ne putem aștepta la noi confruntări pe axa Vest-est, lucru ce va putea determina Rusia să promoveze o politică agresivă și de expansiune în „vecinătatea apropiată”, să încerce să subordoneze republicile ex-sovietice și să obstrucționeze acțiunile Occidentului în aceasta regiune.

În ceea ce privește transformările și tendințele geoeconomice ale spațiului moldo-ucrainean în condițiile noilor realități, analizăm gradul de interdependență geoeconomică a spațiului moldo-ucrainean cu Vestul și cu Estul și tendințele sale geoeconomice. Astfel, implozia Uniunii Sovietice a dus după sine la schimbare de atitudine și comportament a diverșilor actori pe continentul european, fapt ce s-a caracterizat prin extinderea capitalismului occidental spre Est, în spațiile ex-socialiste, în moment ce influența și puterea Moscovei era limitată.

Interdependența geoeconomică a arealului moldo-ucrainean cu Occidentul are la bază atât interese geoeconomice proprii fiecărei părți, prin care fiecare tinde să ocupe nișa economică necesară, cât și interese (geo)politice și de securitate. Această interconexiune include trei direcții: supranațional, prin intermediul organizațiilor internaționale la nivel continental și global; non-statal, prin intermediul corporațiilor transnaționale; bilateral și multilateral, la nivelul statelor naționale.

Totodată, interdependența geoeconomică cu Vestul se datorează faptului că acest proces s-a dezvoltat considerabil în ultimele decenii, iar unul din principalii parteneri pentru Moldova și Ucraina este UE, care beneficiază din acest lucru datorita faptului că generează prosperitate economică. Or, UE reprezintă pentru Moldova și Ucraina o alternativă pentru modelul economic din Est, care, deocamdată, este instabil și mai puțin atractiv. După destrămarea URSS Rusia trecea printr-o perioada de criză economică profundă, proces care nu a fost stabilizat nici în prezent și nu a transformat Rusia într-o putere economică globală sau continentală. Cu toate acestea, gradul de interdependență a arealului moldo-ucrainean față de Est, în special de Rusia, este destul de mare. Acest lucru se explică prin existența legăturilor economice între statele CSI, în special cu fost metropolă din perioada sovietică, care, de fapt, asigură interconectarea financiar-economică între state și regiuni. La fel, diplomația economică agresivă practică de Rusia în zonă reușește să mențină această legătură. Nu întâmplător Rusia continuă să fie unul dintre partenerii comerciali cei mai importanți ai Ucrainei și Moldovei, în special în sectoarele strategice cum sunt cel energetic și agro-industrial. Astfel, observăm că în această zonă se ciocnesc două modele economice și două interese geoeconomice. Dacă în ceea ce privește modelul și sistemul economic putem constata întâietatea celui occidental, care s-a dovedit a fi mai eficient, mai atractiv și care este preluat de multe state din CSI, atunci, la nivelul intereselor geoeconomice ale acestor două blocuri bătălia urmează a fi dată încă.

În acest context este oportun de remarcat că interdependența economică între diferiți actori internaționali este strâns legată de procesele de integrare la nivel continental și global. Nu întâmplător una din principalele tendințe geoeconomice ale statelor din prezent este integrarea regională. Pentru Republica Moldova și Ucraina integrarea economică la un spațiu geoeconomic-geopolitic sau altul reprezintă unica cale de a supraviețui în condițiile unei concurențe aprige globale. În ceea ce privește tendințele de integrare geoeconomică ale arealului moldo-ucrainean, acestea depind atât de condițiile interne din regiune, adică de situația economică internă și de prioritățile politice externe ale statelor care o compun, cât și de cele externe.

În prezent nu observăm că Moldova și Ucraina ar avea o orientare geoeconomică bine definită, statele fiind impuse să valorifice oportunitățile de pe ambele direcții, din partea UE și CSI. Acest lucru reprezintă la moment o precondiție pentru dezvoltarea economică a arealului, care se va păstra până când se vor realiza două condiții: se va finaliza perioada de tranziție în ceea ce privește modernizarea tehnologică și științifică a economiilor acestor două state și, până când unul din procesele de integrare, fie spre Est, fie spre Vest, va fi incompatibil cu celălalt, obligând statul să

„aleagă” o cale. Pe termen scurt și mediu este puțin probabil ca vectorul geoeconomic al arealului moldo-ucrainean să fie unidimensional, așa cum a fost în cazul statelor baltice după colapsul URSS, de exemplu. Dacă ne referim la integrarea spre Vest, acest fapt se explică prin următoarele: întinderea spațială a arealului destul de mare, care nu permite o integrare rapidă și completă în UE; criza economică financiară, care a bulversat stabilitatea macroeconomică și financiară atât în Occident, cât și în Rusia; trenarea și tergiversarea reformelor economice conform standardelor europene în regiune; existența conflictului Transnistrean și a diferitor focare de instabilitate etno-politice, factorul rusesc, etc. Pe dimensiunea estică la fel există dificultăți în procesele integraționiste pe termen scurt și mediu, acestea fiind: lipsa unui proiect geoeconomic coerent, concret, eficient și atractiv; dezechilibru între statele cu inițiativă, centrul decizional fiind practic concentrat într-un singur punct – Moscova; sistemul economic și financiar defectuos, exemplu CSI fiind unul elocvent în acest caz, etc.

În context, putem afirma că procesul de integrare a arealului moldo-ucrainean în spațiul geoeconomic occidental se plasează pe o treaptă mai calitativă și mult mai avansată în comparație cu spațiul estic sau cel rusesc. Acest lucru se datorează în primul rând unui șir de documente internaționale semnate de Moldova și Ucraina cu Uniunea Europeană, începând cu Acordul pentru Parteneriat și Cooperare, Planul individual de Acțiune și încheind cu începerea negocierilor privind semnarea Acordului de Asociere, privind regimul liberalizat de vize, precum și cel de liber schimb. Cu toate acestea, integrarea geoeconomică a Moldovei și Ucrainei fie în Est, fie în Vest nu depinde doar de voința propriei zisă a acestor două state ori de nivelul relațiilor bilaterale cu partenerii din Occident sau Rusia. Această ecuație este mult mai complexă, implicând direct raporturile între cele două blocuri geopolitice și geoeconomice mari: Rusia și UE-SUA.

La moment, însă, un lucru este cert – Moldova și Ucraina nu au deocamdată o alternativă mai bună decât integrarea în spațiul geoeconomic occidental. Acest fapt practic nu mai poate fi oprit, luând în considerație gradul de interdependență economică mare și procesele de globalizare economică care depășesc voința, potențialul, posibilitățile și anumite ambiții ale unui stat, chiar dacă are statut de putere regională și continentală. Procesul poate fi frânat, așa cum în prezent staționează din cauza crizei economice globale și anumitor evenimente spontane (războiul ruso-georgian, atentate teroriste, conflicte energetice etc.), însă, tendința de integrare poate fi oprită doar atunci când dispare ținta. Or, la moment este de neimaginat (de exemplu) dispariția UE, retragerea NATO din Europa sau diminuarea nivelului de viață și bunăstare în Vest, comparativ cu cel din Est.

Al treilea capitol **„Mozaica geo-etnică și geo-culturală a arealului moldo-ucrainean: diversitatea în unitate?”** este predestinat segmentului geoetnic și geocultural al regiunii, în care se face o radiografie etno-culturală a acesteia. La fel, se analizează interdependențele dintre diversitatea etnică și consolidarea statalității Moldovei și Ucrainei și rolul elementului etno-cultural în evoluția ulterioară a regiunii moldo-ucrainene.

Elementul cheie al regiunii moldo-ucrainene îl constituie diversitatea etnică a arealului și gravitația socială spre diferite centre de putere din exterior. Din radiografia etnică a Republicii Moldova constatăm existența unei situații etnice încordate, problemă excesiv politizată și cu rădăcini istorice. Astfel, cursul politic din țară este direct legat de mozaica sa etnică, așa cum se atestă existența votului etnic și acest lucru se explică prin faptul că oamenii se identifică cu anumite valori. În prezent, populația majoritară în Republica Moldova o constituie moldovenii/basarabenii care, de facto, sunt de etnie română. Conform recensământului din 2004 ei constituie cca. 78% din numărul total al populației. Rușii și ucrainenii reprezintă o minoritate etnică dispersată și mai mult urbanizată și constituie cca. 5,9% și respectiv 8,4% din populație. Bulgarii și găgăuzii sunt unicele minorități etnice din Moldova care sunt concentrate compact din punct de vedere geografic, aceasta fiind în partea de sud a republicii.

În regiunea transnistreană a Moldovei, unde în prezent este amplasată autoproclamata republică nistreană, a cărei populație cuprinde între 12-14% din numărul total al RM, tabloul etnic este următorul: moldoveni/români – cca. 32%, ruși – cca. 30% și ucrainenii – cca. 29%. Ca și în cazul malului drept al Nistrului, pe cel stâng rușii și ucrainenii sunt concentrați mai mult în zone urbane, iar moldovenii în cele rurale. În general, Transnistria a fost intensiv rusificată după operațiunile militare din 1992. Rusificarea a constituit politica propagandistică și ideologică de bază a separatiștilor, care sunt susținuți politic și economic de Federația Ruse. Această politică contribuie esențial la dezvoltarea spiritului de românofobie în rândul populației din regiunea transnistreană.

În ceea ce privește Ucraina, aceasta este o țară multietnică, în care conlocuiesc cca. 130 grupuri etnice, dintre care 25 se disting ca cele mai importante și care au o oarecare influență social-politică și economică în cursul de dezvoltare a statului. Din punct de vedere etnolingvistic Ucraina apare ca un stat relativ omogen, deoarece mai mult de trei pătrimi din populație sunt de origine ucraineană, mai exact fiind – 77,8% ucrainenii și 17,3% rușii, împreună constituind cca. 95,1% din numărul total al populației. În plus, atât ucrainenii, cât și rușii sunt popoare slave, deoarece aceste două grupuri etnice principale din Ucraina sunt urmașii slavilor orientali. Din aceste considerente, am putea constata că independența și construcția unui stat ucrainean ar fi putut permite o construcție

identitară în câmpul său politic, fapt ce reprezintă un fenomen tipic european. Cu toate acestea, observăm că realitatea ucraineană este una diferită și mai complexă. Separarea geografică a teritoriului Ucrainei prin intermediul râului Nipru și-a pus amprenta sa istorică, având și consecințe politice. În plus, poziția celor doi parteneri de bază ai săi - Europa (Occidentul) și Rusia, alimentează și mai mult antagonizarea între diferite forțe politice și provoacă perpetua incertitudine socială și identitară din țară.

Astfel, identificăm mai multe regiuni distincte din punct de vedere etno-cultural. Ucraina de Est, care în urma parcursului său istoric demonstrează că a fost puternic rusificată, gravitează în mod normal spre Federația Rusă. O situație asemănătoare cu partea de est a Niprului s-a creat și în Crimeea – Republica Autonomă Crimeea, care se caracterizează prin evenimente istorice turbulente. Tabloul etnic în Crimeea arată în felul următor : ruși – 58,3%, ucraineni – 24,3%, tătari – 12,1%, bieloruși – 1,4%. Mai la est de Nipru și până la Bugul de Sud, între Kiev și Perekop, avem o altă regiune etno-culturală, care reprezintă o zonă de stepă (areal care mai este numit Pridneprovie). Conform istoriografiei oficiale, această regiune reprezintă leagănul statalității ucrainene, deoarece aici, lângă pragurile Niprului, în secolele XIV-XV a luat naștere volnița cazacilor zaporojeni. În prezent în această regiune s-a format un tablou poliethnic rar întâlnit în Europa. Chiar și astăzi în calitate de limbă uzuală este folosit un argou alcătuit dintr-un amalgam extraordinar de cuvinte provenite din limbile ucraineană, rusă, germană, greacă, română, idish, tătară, poloneză, turcă și a țișanilor căldărari. Regiunea centru-nord, care include Kievul și regiunile adiacente, are un tablou etnic relativ uniform, majoritatea populației fiind ucraineni ce constituie cca. 82% din populația regiunii (etnici ruși – cca. 13%). O regiune particulară din punct de vedere etnic, dar și politic, o formează Transcarpatia, care mai este numită de către băștinași Rutenia (în ucraineană Zakarpatia), având o compoziție etnică și confesională pestriță. Spre exemplu, aici găsim sate și comune românești (în special în partea de sud-est), poloneze și slovace. Totodată, ungurii formează o minoritate foarte influentă, în special în orașele Ujgorod, Rahov și Ciop. Tot în partea de nord-vest a Ucrainei, la est de Carpații ucraineni și la hotar cu Polonia, găsim o altă regiune, care ar include Volânia și Galiția. Acest areal ucrainean, în special Galiția, reprezintă leagănul naționalismului ucrainean și al rusofobiei, iar tabloul etnic în Galiția este corespunzător în acest sens : cca 64,5% ucraineni, 21% polonezi și 13,7% evrei. Și, în sfârșit, arealul cuprins între Bugul de Sud și Nistru, în care intră regiunile Cernăuți la Nord și Odesa la Sud, se caracterizează prin elementele etno-culturale neucrainene destul de pronunțate. Analizând minuțios acest spațiu putem distinge clar

câteva subdiviziuni istorico-geografice cu componente naționale diferite: Transnistria ucraineană, Basarabia de Sud și Basarabia de Nord, Bucovina de Nord și Ținutul Herța.

În urma prezentării tabloului etnic din Republica Moldova și din Ucraina observăm că aceste două state sau regiunea per ansamblu include în sine o societate multiculturală, a cărei compoziție etnoculturală a fost modelată în timp în urma diferitor valuri de imigrație și consecințe ale anumitor evenimente istorice. Fiecare val de imigrație a participat direct la diversitatea etnică și culturală din Moldova și Ucraina. În acest context, paragraful doi al acestui capitol analizează dacă diversitatea etnică din regiune reprezintă un factor de stabilitate sau instabilitate în RM și în Ucraina.

Astfel, constatăm că diversitatea etnică din Moldova, disputele politice și ideologice dintre diferite grupuri etnice din țară nu reprezintă un pericol real asupra statalității și integrității teritoriale ale Republicii Moldova. Drept argument în acest sens ne servește contextul internațional, care este în favoarea menținerii și consolidării statalității acesteia. În plus, experiența din ultimii douăzeci de ani ne-a demonstrat că nu factorul etnic este pericolul principal asupra suveranității și integrității teritoriale ale statului, cât cel politic și geopolitic, exemplul transnistrean fiind unul concludent în acest sens. Un alt argument privind lipsa unui pericol major de spargere a statalității Republicii Moldova îl reprezintă faptul că cele mai numeroase minorități etnice, rușii și ucrainenii, nu sunt concentrați compact pe un areal geografic bine definit, dar sunt dispersați practic pe întreg teritoriul țării. Anume acest element de natură geografică reduce la maxim existența unor mișcări separatiste de ordin etnic în Moldova. În plus, dacă ne referim nemijlocit la etnicii ruși, aici se mai adaugă și lipsa unei frontiere directe între Moldova și Rusia, factor ce descurajează din start anumite mișcări etnice separatiste, cum ar fi în cazul Ucrainei de Est. Unicele minorități etnice din Moldova care locuiesc compact sunt cele găgăuze și bulgare, a căror pondere și potențial sunt destul de reduse pentru a determina o mișcare separatistă puternică.

În cazul Ucrainei, interdependența dintre diversitate etnică și multiculturalism, pe de o parte, și principiul statalității, pe de altă parte, este mult mai complicată și complexă decât în cazul Republicii Moldova. Provocarea Ucrainei este în primul rând de a reuși să depășească antagonismele identitare și etno-culturale pe care istoria și geografia le-a lăsat moștenire. În cele din urmă, putem constata că în Ucraina divizarea socială și politică este destul de accentuată, iar identitatea națională în acest stat nu a reușit să iasă încă din incertitudine și să se exprime plenar. Istoria, situația geografică și jocurile geopolitice în regiune nu au oferit acestei țări un cadru ideal de împlinire. Un factor foarte important este că această regiune în ansamblu a fost sub ocupație străină

în diferite etape ale istoriei și doar de douăzeci de ani putem vorbi despre o oarecare independență a Ucrainei, de un stat ucrainean.

Cu toate acestea, se observă o creștere a conștiinței naționale în Ucraina, care își exprimă dorința de a construi o identitate comună într-o manieră progresivă. Această căutare a identității comune din Ucraina, dar și din Moldova, ar putea fi privită ca un ultim proces coerent și posibil în Europa în ceea ce privește construcția unor State-națiune solide. Trebuie să remarcăm că baza construcției este deja identificată în ambele cazuri, chiar dacă expresiile sunt diferite pe interior. Este vorba despre un câmp de aplicare stabil, care reprezintă teritoriul statului, care este delimitat de frontiere și care este recunoscut pe plan internațional. Statul are la dispoziție pârghii și mecanisme corespunzătoare, fiind vorba despre o administrație publică viabilă și instituțiile statului bine organizate, de o economie funcțională și viabilă, o recunoaștere că cetățenia ucraineană și moldovenească poate exprima identitatea respectivă. Toate acestea ar putea transfera pe planul secund divergențele interne și ar justifica relevanța conceptului european de Stat-națiune.

În paragraful trei din prezentul capitol „*Rolul elementului etno-cultural în evoluția ulterioară a regiunii moldo-ucrainene*” menționăm că elementul etno-cultural influențează definitiv situația politică și implicit evoluția geopolitică a Moldovei și Ucrainei. Unitatea teritorială a regiunii, dar și a statelor care o compun, depinde mult de politicile interne care vor fi implementate de Stat, de atmosfera internă creată, dar și de raporturile externe pe care le vor stabili și construi statele respective. Realitatea ne arată o dată în plus că evoluția evenimentelor pe interior este interdependentă de evoluția celor din regiune și chiar de pe continent. Iar factorul etnic, cultural și lingvistic, prin prisma politicii de regionalizare și a principiului geometriei variabile, reprezintă un element de bază în dezvoltarea și stabilitatea unui stat și a unei regiuni în ansamblu.

În prezent trebuie să constatăm că polarizarea socio-culturală și perifericitatea spațiului moldo-ucrainean face imposibilă consolidarea geoetnică și geoculturală în baza unei tradiții istorico-culturale – vest-europene sau rusești. Atât în cazul Moldovei, cât și în cazul Ucrainei, este necesară o politică de consolidare etno-culturală, care nu va neglija perifericitatea socio-culturală a arealului. Referitor la situația internă din regiune, trebuie să remarcăm faptul că sistemul politic din Moldova și Ucraina reprezintă produsul unor intense confruntări între forțe politice, care au apărut după 1990 în baza elementului geoetnic și geocultural și care au formulat propriile direcții strategice de evoluție politică ale statelor noi apărute pe harta lumii. Preluând succesiv puterea, lupta acută dintre aceste curente politice a conturat clar principala miză a disputelor politice. Totodată, s-a observat că timp de douăzeci de ani aceste bătălii politice și lipsa unei culturi politice determină o antagonizare

între diferite pături etnice și sociale, care atrage după sine tulburări sociale permanente. Anume luptele politice ce au loc pe interior și care, de cele mai multe ori, au avut și continue să aibă la bază un substrat etnic și de identitate reprezintă un pericol real pentru stabilitatea și dezvoltarea regiunii, pentru unitate și armonie în societatea moldovenească și ucraineană.

Pentru a supraviețui ca stat în hotarele actuale, Kievul și Chișinăul trebuie să dea dovadă de minuni de echilibristică politică între Occident și Rusia. Să evite o politică externă unilaterală și să prevină detașarea bruscă și mare de Rusia, fiindcă regiunile răsăritene și sudice puternic rusificate ar manifesta imediat caracterul său pro-moscovit. Totodată, existența regiunilor izolate geografic de nucleul statului, precum Rusia Carpatină, enclava Ismailului și peninsula istmică a Crimeii în Ucraina; Transnistria, Găgăuzia și Taraclia în Moldova, ar facilita și mai mult o eventuală dezmembrare. Echilibrul dintre cele două poluri antagonice (pro-occidental și pro-moscovit) este foarte șubred. Pretențiile teritoriale ale statelor învecinate sunt destul de bine argumentate și o eventuală dezintegrare a Ucrainei și Moldovei ar duce la substanțiale permutații de frontiere statale în regiune. La fel, un stat independent moldovenesc sau ucrainean poate fi construit doar bazându-se pe propriul popor și nu pe forțe externe.

În concluzie, deducem că opțiunile populației în ceea ce privește edificarea statalității moldovenești și ucrainene împreună cu vectorul de politică externă au motivații preponderent etnice și ideologice. Ca într-o adevărată confruntare Moldova și Ucraina sunt împărțite în pro-occidentali și pro-ruși, factorul etnic combinat cu cel ideologic fiind determinant și decisiv pentru soarta de mai departe a statelor și a regiunii. O divizare socială definitivă și o perturbare a ordinii sociale este puțin probabilă, așa cum mecanismele de adaptare la noile condiții în perioada post-sovietică sunt destul de puternice și amortizează nemulțumirile și luptele antagoniste între diferite grupuri etno-culturale, atât în Moldova, cât și Ucraina. În același timp, un cataclism geopolitic în regiune, bazat pe separatism și antagonizare politică excesivă, nu se înscrie în agenda politică a marilor puteri din Est și din Vest. Or, acest lucru ar influența negativ stabilitatea și securitatea lor, un exemplu în sensul dat fiind Federația Rusă sau unele state din zona UE, în care puterile separatiste sunt încă destul de pronunțate. Totodată, dacă se ia în considerație proporția geografică și demografică a unui asemenea „cutremur geoetnic și geopolitic” în arealul moldo-ucrainean, aceasta ar putea avea impact extrem de negativ asupra ordinii politice la nivelul continentului european, care poate atrage după sine consecințe nefaste la nivel economic și de securitate.

Ultimul capitol **„Regiunea moldo-ucraineană - „tablă de șah” între Federația Rusă și Occident”** constituie o analiză pe orizontală, care este strâns legată de concluziile primelor trei

capitole și a tezei în ansamblu. Se evidențiază strategiile geopolitice ale marilor actori în arealul moldo-ucrainean, fiind vorba despre Rusia pe de o parte, și Occidentul pe de altă parte. În ultimul paragraf și în concluzii sunt creionate vectorul extern al regiunii și anumite pronosticuri pe termen scurt, mediu și lung în ceea ce privește evoluția politico-geografică a spațiului moldo-ucrainean, reieșind din realitățile geopolitice de azi.

Astfel, este necesar de menționat că strategiile geopolitice ale Occidentului în această parte a Europei se prelungesc încă de pe timpul Războiului Rece, atunci când SUA și Europa Occidentală combăteau influența sovietică pe continentul european. La fel, influența geopolitică a Occidentului în spațiul ex-sovietic este o continuare a politicii generale din Europa Centrală, care se bazează pe atragerea statelor din regiune în structurile euro-atlantice, după exemplul Poloniei, Ungariei, Cehiei, Slovaciei, României și statelor baltice. Cointeresarea Occidentului în loialitatea Moldovei și Ucrainei se înscrie în procesul de contrabalansare a centrului de greutate rusesc, întărirea și consolidarea căruia poate atenta la securitatea pozițiilor geopolitice ale UE și SUA. Prin urmare, trebuie de remarcat că provocarea interesului UE pentru spațiul moldo-ucrainean pornește de la țările grupului Vișegrad (Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria) plus România, deoarece această regiune este de o importanță strategică pentru statele respective, caracterizată prin legături geografice, etno-istorice, geopolitice și economice.

În același paragraf analizăm strategiile Occidentului în Europa de Est prin prisma raporturilor sale cu Rusia, deoarece și în perioada post Război Rece lupta pentru sferele de influență, asigurarea securității politice, militare și economice, accesul la resurse naturale și-au păstrat actualitatea. Totodată, constatăm că și Marea Neagră reprezintă un factor de stimulare a interesului Vestului pentru arealul moldo-ucrainean. Or, după încetarea monopolului sovietic asupra Marii Negre asistăm la o nouă internaționalizare a zonei și la crearea unor condiții politice și strategice favorabile pentru extinderea influenței Vestului spre răsărit și zona pontică.

În cele din urmă, dominarea spațiului moldo-ucrainean, bazinului pontic și a Balcanilor, definit spațiul dintre Europa Occidentală, Orientul Apropiat și Mijlociu și Estul îndepărtat, ce cuprinde Caucazul și Asia Centrală, reprezintă un element cheie în strategia de impunere și menținere a influenței occidentale, în special a SUA, la nivel global. Deci, scopul în sine este de a asigura ca nici o putere unică să nu-și impună monopolul pe acest eșichier pe care se joacă puterea mondială. Astfel, putem afirma că spațiul moldo-ucrainean împreună cu cel pontic se consideră strategic și important atât pentru UE, cât și pentru SUA. Această importanță se rezumă la interesele economice (acces la piețele din sud-estul Asiei și Indiei), energetice (acces la resursele energetice

din Marea Caspică și Asia Centrală) și militare (care ar permite un control mai mare și mai riguros în regiunea pontică și în spațiul ex-sovietic), lucru ce ar determina ca balanța de putere să încline în favoarea Vestului și în defavoarea Rusiei.

În ceea ce privesc „*Strategiile geopolitice ale Federației Ruse și interesele acesteia în regiunea moldo-ucraineană*”, acestea se împart în mai multe categorii. Prima ar include pe cele geoistorice, geoetnice și geoculturale, a doua – cele geopolitice și geostrategice, a treia – cele geoeconomice și geoenergetice. Referindu-ne la istorie, etnicitate și cultură, trebuie să pornim cu faptul că stătalitatea Rusiei începe odată cu crearea Rusiei Kievene. Fără Ucraina istoria Rusiei își pierde începuturile și perspectivele istorice, însă întoarcerea sub sfera de influență rusească a acestui teritoriu va crea condiții de păstrare și consolidare a stătalității rusești din punct de vedere istoriografic. Totodată, trebuie să remarcăm faptul că Rusia, după natura și tradițiile sale istorice, a fost un imperiu continental, care îngloba diverse națiuni după principiul identității civilizaționale. Așadar, o separare a acestui spațiu de sfera de influență a Moscovei va pune sub semnul întrebării existența Rusiei în calitate de imperiu, lucru ce poate avea impact negativ asupra integrității sale teritoriale în prezent. Semnificația Kievului în contextul civilizației slavone orientale reprezintă leagănul pravoslaviei rusești și acea veriga principală în spațiul civilizațional post-bizantin. Astfel, interesul Rusiei pentru Ucraina, dar și pentru Moldova, se înscrie și în contextul păstrării unității confesionale a Bisericii Pravoslave Rusești. O ruptură definitivă dintre Biserica Pravoslavă din Kiev și cea din Chișinău de cea de la Moscova va pune sub pericol autoritatea Bisericii rusești din punct de vedere istoric, în rezultatul căreia putem asista la o degrație a spațiului civilizațional post-bizantin și a coabitării duhovnicești a poporului rus.

Sub aspect geopolitic și geostrategic interesul Federației Ruse pentru arealul moldo-ucrainean constă în accesul său la Marea Neagră și în continuare spre strâmtoarele Bosfor și Dardanele, Balcani, iar apoi spre Marea Mediterană, Orientul Apropiat și Oceanul Planetar prin intermediul direcției Sud. Totodată, reîntoarcerea regiunii moldo-ucrainene sub sfera de influență rusească va elimina de pe agenda politică și diplomatică întrebarea cu privire la Europa de Est, lucru ce ar putea întoarce Rusiei statutul de putere mondială. Nu întâmplător regiunea moldo-ucraineană reprezintă pentru Rusia un scut vis-a-vis de pericolul extinderii NATO, care este perceput la Moscova drept o amenințare pentru securitatea și integritatea sa teritorială.

În ceea ce privește interesul geoeconomic al unui stat, vom face referință la concepția lui Ricardo și Adam Smith, care spun că poziționarea geografică a unei țări contribuie pe jumătate la succesul și dezvoltarea sa economică, iar lipsa accesului la porturi maritime o privează de jumătate

din venituri. Prin urmare, interesul geoeconomic și geoenergetic al Rusiei față de arealul moldo-ucrainean este practic unul vital, deoarece acest spațiu are o poziționare importantă privind tranzitul. Totodată, spațiul moldo-ucrainean, moștenind rețeaua vastă de gazoduct construită în timpul Uniunii Sovietice, determină ca această regiune să joace un rol destul de important în sectorul energetic continental. În cazul dat putem remarca cele mai importante căi de tranzit a resurselor energetice rusești către Europa de Vest, grație cărora Rusia obține venituri uriașe, care influențează mult situația economică internă a țării.

Astfel, putem constata că interesul geopolitic al Rusiei în arealul moldo-ucrainean face parte din strategia de redobândire a influenței sale de altă dată pe continentul european. De la implozia URSS până în prezent Moscova este în căutarea identității și rolului său în marea politică mondială. Problema devine și mai actuală în urma unor schimbări geopolitice regionale și continentale, cum este extinderea UE și NATO spre Est, fapt ce impune Rusia să se determine ce rol va juca în cadrul noii arhitecturi geopolitice pe continentul european și în cadrul noilor tendințe de regionalizare și globalizare.

Al treilea paragraf „*Vectorul extern și evoluția politico-geografică a spațiului moldo-ucrainean prin prisma noii arhitecturi a sistemului internațional*” evidențiază perspectivele privind integritatea teritorială a arealului moldo-ucrainean, tendințele geopolitice ale regiunii și vectorul extern al acesteia. Astfel, este necesar de remarcat că există o distincție clară privind rolul separat al Moldovei și Ucrainei în evoluția geopolitică ulterioară a arealului în ansamblu. Desigur, rolul primordial în acest context îl are Ucraina, grație dimensiunilor și poziționării sale geografice, potențialului său demografic și economic, precum și rolului său geopolitic și geostrategic în arhitectura regională și continentală.

Menținerea unității teritoriale a arealului moldo-ucrainean depinde în mare măsură de vectorul geopolitic urmărit de Kiev și de sincronizarea acțiunilor acestor două țări în ansamblu. Or, unicitatea arealului se va menține dacă se va purcede pe conceptul de cooperare cu marele puteri, în special cu Rusia și nu pe confruntare sau concurență. Însă, putem presupune că regulile jocului geopolitic la nivel continental și mondial puțin probabil că vor permite dezagregarea teritorială totală a Ucrainei și a Moldovei, respectiv a regiunii moldo-ucrainene. O eventuală schimbare de frontiere la așa calibrul ar putea perturba profund situația internă de pe continentul eurasiatic și echilibrul de putere în regiune. Conform raționamentului geopolitic, în cazul Moldovei și Ucrainei, care reprezintă niște state poli-etnice și în care divizarea etno-politică este destul de pronunțată, putem fi martorii unei dezagregări din interior, dacă pe parcursul unei perioade de 2-3 decenii statele vor fi

tulburate de curenți naționaliști fundamentali, fără vreo dezvoltare în sfera social-economică. Dacă se păstrează aceeași tendință ca și în prezent, pe termen lung putem asista la ultima fază a acestui proces și anume a unei dezagregări geografice a spațiului. Astfel, este evident faptul că o dezagregare „pașnică” a arealului moldo-ucrainean este practic exclusă. De aceea, păstrarea Ucrainei și Moldovei ca state independente și neutre, care ar juca rolul de „zonă tampon” și ar reprezenta un garant al stabilității pe continentul eurasiatic se include în logica și rațiunea diplomatică și geopolitică de care se ghidează marele puteri. Or, „federalizarea” Moldovei și Ucrainei ar constitui ultimul pas pentru a echilibra Estul și Vestul și pentru a evita destrămarea geopolitică a arealului.

Realitățile ne arată că există patru concepții geopolitice reale referitoare la evoluția spațiului moldo-ucrainean: pro-europeană (aderarea la UE), pro-americană (aderarea la UE prin/și NATO), pro-rusă și de compromis („și Rusia, și Occidentul”). Nu în zadar, în codul geopolitic al spațiului se disting vectorii interni și externi, care, de fapt, asigură un echilibru atât în cazul RM, cât și în cazul Ucrainei. Pentru ca Republica Moldova și Ucraina să supraviețuiască ca state independente, dar și ca arealul moldo-ucrainean să existe în hotarele actuale, Kievul și Chișinăul ar trebui să ducă o politică de echilibru între Occident și Kremlin. După cum susține ministrul de externe al Ucrainei, Constantin Grișcenco: „e mai bine să fii un teren de construcție între Est și Vest, decât un teren de bătălie între acestea. Dar, pentru a fi interesant lumii în prima calitate, este nevoie de o politică externă, care ar fi strâns legată de interesul național, cu o conotație economică puternică, în care cetățeanul să fie prioritatea absolută”.

Prin urmare, pe termen scurt și mediu este puțin probabil că vor surveni anumite schimbări radicale în evoluția geopolitică externă a regiunii moldo-ucrainene. În prezent, când avem o interdependență asimetrică dintre Rusia și Ucraina-Moldova, o politică de forță bazată pe amenințare din partea Moscovei față de foștii ei sateliți explică avantajele în influența pe care o are Moscova în cadrul regiunii. În plus, volumul resurselor delegate de Rusia depășește „calitativ” cu mult pe cele folosite de Occident, în timp ce chiar și mizele Rusiei sunt mai mari. La fel, după alipirea Balcanilor, cel mai probabil Occidentul va face o pauză mare sau chiar foarte mare în procesul său de extindere. Acest fapt este argumentat prin aceea că o aderare în viitorul apropiat a unor state mari, cum sunt Ucraina sau Turcia, va putea aduce un dezechilibru de putere în sânul UE, va determina un dezechilibru demografic și va aduce la cheltuieli financiare colosale, pe care Bruxellesul nu le va putea suporta viitorul apropiat din cauza crizei financiar-economice prin care trece.

Status quo-ul din regiunea moldo-ucraineană nu va putea dura la nesfârșit, dacă luăm în considerație dinamica integraționistă la nivel politico-social și economic de pe arena internațională. Prin urmare, evoluția geopolitică a arealului moldo-ucrainean va depinde foarte mult de raporturile ruso-occidentale, de gradul de colaborare sau confruntare între acestea. Pe termen lung acest spațiu oricum va migra într-o direcție sau alta sub presiunea mișcărilor integraționiste și interdependenței politice, economice și sociale. Însă, la moment randamentul acestei presiuni este mai mare din Vest, fapt ce presupune o orientare geopolitică corespunzătoare a arealului, efectele finale fiind vizibile pe termen mediu și lung. Așadar, un lucru este clar – în condițiile geopolitice actuale calea spre Occident a Moldovei și Ucrainei va fi alta decât cea a noilor membri ai UE.

Pe final, vom puncta cele mai importante concluzii ale tezei de doctor:

1. Republica Moldova și Ucraina nu au reușit încă să-și consolideze propria independență și suveranitate față de marile puteri din jur, atât din cauza lipsei de experiență de construcție statală, cât și din cauza unei perioade relativ scurte de la proclamarea independenței. Totodată, putem constata că construcția și consolidarea statală a Moldovei și Ucrainei întâmpină multe blocaje, atât de ordin intern, cât și extern. Or, frontierele acestor două state create în mod artificial și nu natural contribuie la lipsa de coeziune social-națională în regiune, fapt ce îngreunează excesiv închegarea unei națiuni civice și păstrarea integrității teritoriale. În același timp, aceasta reprezintă o cauză privind vulnerabilitatea integrității Moldovei și Ucrainei față de factorul extern, care deseori este decisiv, așa cum a fost, de exemplu, la stabilirea frontierelor RSSM și RSSU după cel de-al doilea război mondial.
2. La nivel geografic și geopolitic putem constata că arealul moldo-ucrainean este unul destul de important pe continentul eurasiatic „în marele joc geopolitic” între marile puteri. Arealul joacă rol de element indispensabil în axa Vest – Est, a cărei viabilitate este direct legată de stabilitatea și siguranța din zona dată. În această ordine de idei, putem menționa că păstrarea stabilității în regiunea moldo-ucraineană, prin consolidarea integrității sale teritoriale și prevenirea anumitor tulburări pe interior depășește nivelul național al Ucrainei și Moldovei, aceasta fiind deja o sarcină la nivel continental și internațional. Iată de ce pe termen scurt și mediu putem admite că integritatea arealului nu va fi amenințată din exterior, din această cauză Kievul și Chișinăul putând profita pentru a duce la bun sfârșit consolidarea proiectelor sale statale.
3. Acest spațiu este vital pentru securitatea națională a Rusiei și reprezintă un scut pentru Moscova vizavi de pericolul militar venit din partea NATO.

4. Interesele Occidentului pentru această zonă se caracterizează prin faptul ca arealul trebuie să reprezinte un instrument de presiune asupra Rusiei și de limitare a influenței politico-economice a acesteia în mai multe părți din spațiul eurasiatic: Europa de Sud-est și de Est, Marea Neagră, Caucaz, Marea Caspică și Asia Centrală. Totodată, instaurarea stabilității, securității și prosperității în vecinătatea estică a Occidentului este un garant al propriei securități și stabilități interne.
5. Procesele integraționiste ale arealului moldo-ucrainean nu pot fi oprite, în special dacă ne referim la dinamica globalizării economice și la adâncirea interdependenței între state, care stimulează aceste procese. Totodată, criza economică și financiară globală determină un nou impuls de integrare pentru state, deoarece acestea sunt impuse să caute noi resurse de dezvoltare și de creștere economică. Prin urmare, procesul de integrare politico-economică a Moldovei și Ucrainei rămâne o chestiune de timp, așa cum acest lucru reprezintă o necesitate pentru păstrarea și dezvoltarea statelor și care este pe termen lung.
6. Arealul moldo-ucrainean riscă să se perpetueze încă într-o situație de instabilitate și incertitudine geopolitică, încercând să valorifice avantajele de pe ambele direcții. Cu toate acestea, viitorul geopolitic al acestui spațiu va depinde mult de raporturile bilaterale dintre Occident și Rusia, luând în considerație și evoluția situației interne din Rusia, SUA și UE, care ar stabili valoarea și ponderea geopolitică a fiecăruia pe arena internațională.
7. Direcția occidentală este prioritară pentru arealul moldo-ucrainean, iar procesul propriu-zis este la un nivel mult mai avansat și aprofundat decât pe direcția estică. Dacă Chișinăul și Kievul reușesc să finalizeze procesul pornit de asociere politică și integrarea economică cu UE (în varianta optimistă, Acordul de Asociere ar urma să intre în vigoare în următorii 3-4 ani, iar Zona de Comerț Liber Cuprinzător și Aprofundat, care va atrage după sine integrarea economică cu UE, ar urma să devină o realitate în următorii 10-15 ani), având un suport politic și popular incontestabil pe interior, acest lucru va distanța arealul moldo-ucrainean de formele de integrare politico-economică eurasiatice promovate de Federația Rusă în spațiul ex-sovietic. Până atunci procesul de integrare a arealului cu UE nu atinge, încă, punctul ireversibilității, ceea ce determină ca viitorul apropiat să reprezinte acel interval de timp în care Moldova și Ucraina își vor defini paradigma de dezvoltare și direcția de integrare, fiind vorba fie de Vest, fie de Est.

Cuvintele cheie: aria moldo-ucraineană, Republica Moldova, Ucraina, Federația Rusă, Uniunea Europeană, SUA, Occident, URSS, Război Rece, Marea Neagră, spațiul pontic, Transnistria (regiunea transnistreană), Turcia, Polonia, România, Ungaria, Crimeea, Găgăuzia, Caucaz, Marea Caspică, Asia Centrală, Balcani, Europa de Sud-est, Europa de Est, Europa Centrală, Marea Mediterană, CSI, NATO, OSCE, Uniunea Eurasiatică, Nipru, Nistru, Dunăre, geopolitic, geostrategic, geoeconomic, geoenergetic, geoetnic, geocultural, geografie politică, heartland, sferă de influență, zonă tampon, conflict înghețat, etnicitate, statalitate, identitate, integrare, interdependență, confruntare, concurență, amenințare, securitate, integritate teritorială, resurse energetice, Gazprom, tranzit, intersecție, rusofili (rusofoni), vot etnic, lingvistic, religie, Pravoslavie.